

JOSEF KAJETÁN TYL - STRAKONICKÝ DUDÁK (ANEB HODY DIVÝCH ŽEN)

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

divadelní hra (drama), někdy označovaná za tzv. dramatickou báchorku (pohádka)

Literární směr:

premiéra r. 1847 v Praze (Stavovské divadlo); romantismus

Slovní zásoba:

jazyk se výrazně liší u různých typů postav (víly hovoří ve vznešených verších, vyšší třída (princezna) nabubřele až povýšeně, prostý lid zase běžným lidovým jazykem); převažuje tedy lidová mluva (hovorové a zastaralé výrazy) - archaismy (apatyka, fortel), historismy a nespisovné až vulgární výrazy

Text:

nadpřirozené prvky (víly, divé ženy, začarované dudy, zjevení, apod.); různá lidová pořekadla a přísloví; občas složitá souvětí; humorné vyznění některých pasáží; řeč nadpřirozených postav (víl) se objevuje v podobě veršů; text ostatních postav v krátkých dialogích nebo v dlouhých monologích; zastaralá a nezvyklá slovosled ve větách; převažuje přímá řeč, text však obsahuje také autorovy scénické poznámky (k chování postav, apod.)

Postavy:

ŠVANDA: dudák; hodný a dobrosrdečný, ale zároveň lehkomyslný a velmi důvěřivý, což zapříčiní několik charakterových proměn jeho postavy během děje (chvilí je i chamtivý a zaslepený princeznou a penězi); KALAFUNA: věrný a pracovitý přítel Švandy; má milující rodinu a je vzorem tehdejších ctností - je vlastenec; VOCILKA: Istivý, proradný a ziskuchtivý podvodník; myslí jen na svůj prospěch; HAJNÝ TRNKA: zásadový otec Dorotky; DOROTKA: Švandova láska; obětavá a věrná dívka; ZULIKA: princezna; krásná a bohatá - má dojem, že si za peníze může dovolit cokoli; ROSAVA: zemřelá Švandova matka, proměněná ve vílu; je milující a zároveň velmi trpící matkou; LESANA: královna víl; KORDULA: Kalafunova žena

Děj:

mladý dudák Švanda velmi miluje Dorotku, jejíž otec (hajný Trnka) však o něm jako o jejím nápadníkovi nechce vůbec slyšet (pro Dorotku chce bohatého ženicha) → Švanda se vydává do světa, kde chce zbohatnout, aby se mohli s Dorotkou vzít → v lese upadá do snového spánku, po němž se mu zjeví víla Rosava → ostatní víly jeho dudy začarují tak, že získají kouzelnou moc → po svolení královny víl Lesany se Švanda v doprovodu Rosavy vydává dál → Švandovy dudy mají po začarování obrovský úspěch, což k němu přiláká Istivého Vocilku → ten s vidinou svého vlastního prospěchu zařídí seznámení Švandy s princeznou Zulikou, kterou také okouzlí začarované dudy a chce se za Švandu provdat → mezitím se však Švandu vydávají hledat jeho přítel Kalafuna s Dorotkou, kteří o něj mají strach → dostanou se až na samotný hrad, kde chtějí sňatku Švandy s princeznou zabránit → Vocilku, princeznou a penězi ovlivněný Švanda se jich však nezastane a tak jsou z hradu vyvedeni → i Švanda se však brzy dostane do problémů, když ho princeznin původní snoubenec Alamir nechá uvěznit → ve vězení se mu zjeví Rosava a prozradí mu, že je ve skutečnosti jeho zesnulou → za prozrazení tohoto tajemství ji Lesana uvrhne mezi divé ženy do té doby, než spojí Švandu s nějakou dívkou prostá láska → Švanda se vrací do vesnice, kde se usmíruje s přítelem Kalafunou, ale Dorotka ho odmítá → brzy mu však hrozí nebezpečí, když má hrát divým ženám o půlnoci → Rosava, Švandova matka, prosí o pomoc právě Dorotku → ta ho na poslední chvíli zachraňuje z kruhu divých žen → Vocilka poté ukradne již odčarované dudy, ale to už se Švanda s Dorotkou objímají → jejich ohromná láska dojde nakonec i Lesanu, která z Rosavy snímá prokletí divé ženy

Prostor, kompozice a čas:

blíže neurčená (pohádková) místa v typické jihočeské krajině (vesnice, apod.) + v orientální cizí zemi; hra je rozdělena na 3 jednání a dále na jednotlivé výstupy (celkem 44); děj se odehrává v 19. století

Inscenace:

v současné době je hra inscenována např. v Národním divadle v Praze, od roku 2008 také např. ve Slezském divadle Opava

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

varování před podlehnutím opojným myšlenkám, jako je bohatství nebo sláva; oslava vlastenectví; síla mateřské lásky; náprava hl. hrdiny

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

Britové zakazují otroctví (1834); revoluce v evrop. městech (1848); Všeslovanský sjezd v Praze → povstání potlačeno (1848); František Josef I. se stal rakouským císařem (1848)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

strach z rakousko-uherské tajné policie; silné vlastenectví spojené s národním obrozením

Kontext literárního vývoje:

probíhá období romantismu, který začal být postupně vytlačován realismem; v Anglii tvořil Charles Dickens (Oliver Twist); v USA tvořil např. Edgar Allan Poe (Havran), ve Francii např. Alexandre Dumas ml. (Dáma s kaméliemi), dozníval i český romantismus (Karel Jaromír Erben – Kytice)

AUTOR

Život autora:

Josef Kajetán Tyl (1808-1856) - český spisovatel, dramatik, novinář a jeden z hlavních představitelů národního obrození; nar. v Kutné Hoře do rodiny armádního hudebníka → studoval na gymnáziích v Praze a v Hr. Králové → poté se vrátil do Prahy kvůli studiu na Filozofické fakultě, které však nedokončil → pracoval jako účetní, ve volném čase se věnoval divadlu a novinářině → ve 30. a 40. letech 19. stol. vedl či sám vydával několik časopisů (Květy, Vlastimil, aj.), založil také divadlo, které fungovalo 4 roky → r. 1846 se stal dramatikem Stavovského divadla a dostal se na vrchol své kariéry, obdržel i několik ocenění → ve velké míře organizoval český kulturní život → v revolučním roce 1848 se účastnil řady protirežimních manifestací → posléze byl zvolen do říšského sněmu, ale udělal si řadu mocných nepřátel → byl propuštěn z divadla, onemocněl a v roce 1856 zemřel v chudobě v Plzni; ZAJÍMAVOSTI: v jeho hře Fidlavačka poprvé zazněla píseň Kde domov můj, pozdější základ české národní hymny; v době největší slávy byl označován za "miláčka českého národa"; byl ženatý s Magdalenou Forchheimovou, udržoval však poměr i s její sestrou Annou, se kterou měl 7 dětí

Vlivy na dané dílo:

autor se inspiroval lidovou pověstí o jihočeském dudákovi; vlastenectví

Vlivy na jeho tvorbu:

vlastenectví; národní obrození - snaha o pozvednutí českého jazyka, kultury a umění; láska k divadlu - snaha o rozvoj českého dramatu (divadla)

Další autorova tvorba:

tvořil především divadelní hry (dramata); např. tzv. DRAMATICKÉ BÁCHORKY: sem patří kromě tohoto díla i Jiříkovo vidění nebo Lesní panna; DALŠÍ HRY: Fidlavačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka; Paní Marjánka, matka pluku; Paličova dcera; Pražský flamendr; HISTORICKÉ HRY: Krvavý soud aneb Kutnohorští haviři; Jan Hus; Žižka z Trocnova; méně tvořil PROZU: Dekret kutnohorský, Rozina Ruthardova (obě novely); Poslední Čech (román)

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

FILM: Strakonický dudák (československá pohádka; 1955) - režie: Karel Steklý; hraji: Josef Mixa, Ladislav Pešek, Rudolf Hrušínský, Josef Bek, aj.

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

autor nejen tímto dílem ale i celou svou tvorbou výrazně ovlivnil budoucí existenci a podobu českého divadla - sám za svého života pomohl výraznému rozvoji českého divadelnictví a české dramatické tvorby, která byla do té doby "v plenkách"

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

už samotná premiéra znamenala pro hru velmi pozitivní odezvu od diváků → postupem času se stala jedním z autorových nejvýznamnějších počínů → hra si svoji oblíbenost udržuje dodnes, což dokazuje mimo jiné to, že se v českých divadlech hraje i v současnosti

Dobová kritika díla a její proměny:

i odborná kritika hru přijala neobvykle velice, např. autorův jinak velký názorový odpůrce Karel Havlíček Borovský zcela nečekaně hru pochválil

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

podobná morální témata (láska, peníze) jsou nadčasová, samotné zpracování díla je již poměrně zastaralé, avšak stále čtivé i pro současné generace

SROVNÁNÍ S VYBRANÝM LITERÁRNÍM DÍLEM:

podobným způsobem se lidovými pověstmi pro svá díla inspirovali např. Alois Jirásek (Staré pověsti české) nebo Karel Jaromír Erben (Kytice)

romantismus - v literatuře jde o směr, který se rozvíjel zejména v 1.pol. 19.stol.a pravděpodobně vznikl v Anglii; rozvíjela se zejména lyrická (nedějová) poezie, lyricko-epické žánry, ale také román, aj.; ZNÁKÝ: konflikt mezi vnitřním a vnějším (reálným) světem; pocit vnitřní rozervanosti hlavního hrdiny, který se vzpírá společenským konvencím; PŘEDSTAVITELÉ: Robert L. Stevenson, Oscar Wilde, Victor Hugo, Alexandre Dumas st., Alexander S. Puškin, K.H. Mácha, B. Němcová, Karel J. Erben, aj.
české národní obrození - OBDOBÍ: poslední třetina 18.stol. - r. 1848; CÍL: pozvednutí českého jazyka a národního vlastenectví obyvatel; VÝZNAMNÍ OBROZENCI: Josef Dobrovský, Josef Kajetán Tyl, Josef Jungmann, Božena Němcová, Karel Hynek Mácha, Karel Jaromír Erben, František Palacký, aj.
pohádka - kratší epický (dějový) a fiktivní (vymyšlený) příběh většinou se šťastným koncem; nadpřirozené jevy a bytosti; původem lidový žánr; např. Antoine de Saint-Exupéry, Oscar Wilde, bratři Grimmové, Hans Christian Andersen nebo Karel Jaromír Erben